

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wprowadzenie

Author: Bożena Witosz, Katarzyna Sujkowska-Sobisz, Ewa Ficek

Citation style: Witosz Bożena, Sujkowska-Sobisz Katarzyna, Ficek Ewa. (2016). Wprowadzenie. W: B. Witosz, K. Sujkowska-Sobisz, E. Ficek (red.), "Dyskurs i jego odmiany" (S. 9-11). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wprowadzenie

Fragmentaryczność, zmienność, nietrwałość, różnorodność to dominujące aspekty doświadczenia, jakie oferuje nam współczesna kultura. Dyskurs, ze względu na swą heterogeniczną złożoność, otwartość i „mgławicowość”, zdaje się dziś najlepiej spełniać funkcję kategorii reprezentującej niestabilność świata społecznych relacji. Zadaniem badawczym wciąż pozostaje wysiłek konstruowania modeli, które w sposób najbardziej satysfakcjonujący mogłyby odtworzyć ową dynamiczną strukturę. W sferze teorii najmocniejszym znakiem dążeń systematyzacyjnych jest manifestowane dziś coraz częściej odejście od modelu hierarchicznego porządku do modelu układu przestrzennego, obrazowanego najczęściej w postaci *mapy* i *sieci*. *Mapa* wyznacza każdemu punktowi (dyskursowi) odpowiednie miejsce w przestrzeni społeczno-kulturowej, a *sieć* przedstawia obraz skomplikowanej płataniny wielorakich powiązań między poszczególnymi punktami (dyskursami). O tych zagadnieniach teoretycznych traktują teksty pomieszczone w *Części pierwszej*. Stanisław Gajda wprowadza nas w problemy reprezentacji świata społecznego w kontekście przeżywanego dziś tzw. zwrotu kulturowego, Irena Szczepankowska próbuje wykorzystać, odpowiednio je modyfikując, modele przestrzenne do systematyki dyskursów związanych ze sferą prawa, a Bożena Witosz stara się uzasadnić potrzebę systematyzacji, ta bowiem zawsze wprowadza ład w myśleniu o z natury „nieułożonych” praktykach komunikacyjnych. Lektura prac autorów wprowadzających czytelnika w zagadnienia teoretyczno-metodologiczne uświadamia trudność, jaką napotkały redaktorki tomu. Nie sposób (przynajmniej na razie) przełożyć zasad konstrukcyjnych modeli przestrzennych (*mapy* i *sieci*) na linearny układ książki i czasowy porządek lektury. Wyodrębniono więc cztery wielkie konstelacje dyskursów (instytucjonalną, ideologiczną, medialną oraz obejmującą dyskursy połączone wspólnym tematem), przyjmując za kryterium wyróżnienia dominującą pozycję jednego z aspektów dyskursu. Typy kategorii zgromadzone w tych zbiorach, co oczywiste, pozostają w sieci relacji z dyskursami pozostałych rodzin.

W myśleniu o dyskursach instytucjonalnych nie da się pominąć ich wymiaru ideologicznego (co szczególnie wyraźnie przebiega się w tekście Marii Wojtak, charakteryzującej specyfikę współczesnego dyskursu religijnego), a także ich zapośredniczenia (na co wskazują zwłaszcza artykuły Ewy Malinowskiej i Jolanty Nocoń, uwzględniające medium Internetu jako narzędzie komunikowania się w ramach wspólnoty instytucjonalnej). O zgromadzeniu opracowań wymienionych autorek, jak również Mariusza Rutkowskiego, Ewy Ficek, Katarzyny Wyrwas i Beaty Dudy, w obrębie rodziny dyskursów instytucjonalnych zdecydowała perspektywa, z jakiej autor danego artykułu przygląda się wybranej odmianie dyskursu. Autorzy wprawdzie kierują spojrzenie na wybrane komponenty omawianej kategorii, ułożone na różnych płaszczyznach (są to: normy, środki i sposoby komunikowania się, podmioty dyskursu, sfera poznawcza, manifestacje tekstowe determinowane konwencjami gatunkowymi), ale zawsze w centrum ich interpretacji pozostaje instytucjonalność (wyznacznik omówiony dokładniej w artykule Mariusza Rutkowskiego). W *Części trzeciej* znajdują się teksty autorek (Katarzyny Kłosińskiej, Ireny Kamińskiej-Szmaj, Bernadety Ciesek, Janiny Labochy i Iwony Wowro), które na pierwszym planie sytuują wspólnoty (ideologiczne, etniczne, kulturowe) dyskursu, łączone w sposób mniej lub bardziej trwały więzią podzielanych przekonań światopoglądowych i aksjologicznych. I w tej grupie odmian dyskursu publicznego trudno wyłączyć udział kryterium instytucjonalnego (co widać szczególnie w wypowiedziach Katarzyny Kłosińskiej i Ireny Kamińskiej-Szmaj na temat dyskursu politycznego). Krótkiego uzasadnienia wymaga decyzja ułożenia w tej „ideologicznej” rodzinie artykułu Marzeny Makuchowskiej, którego tytuł mógłby sugerować kwalifikację do zbioru dyskursów (zróżnicowanych instytucjonalnie oraz światopoglądowo) podejmujących temat aborcji. Autorka stoi jednak na stanowisku, że dyskurs o aborcji jest wewnętrznie silnie spolaryzowany, a podstawą stratyfikacji są przekonania światopoglądowe uczestników życia społecznego w Polsce. Bogato reprezentowana jest w tomie rodzina dyskursów medialnych. Część im poświęconą otwierają dwa syntetyczne omówienia: dyskursu filmowego pióra Bogusława Skowronka oraz dyskursu sportowego autorstwa Beaty Grochali, a w następnych tekstach autorzy, omawiając kolejno różne jego odmiany (dyskurs telewizyjny, dziennikarski, publicystyczny), koncentrują się na wybranych poziomach i kategoriach dyskursu: tworzywie językowym (artykuł Iwony Loe-we), nadawcy (wypowiedź Ewy Szkudlarek-Śmiechowicz), temacie oraz interakcji (tekst Marty Smykały), warstwie argumentacyjnej (artykuł Grażyny Habrajskiej). Metafora *sieci*, uwzględniająca interferencje między wyróżnionymi typami dyskursu medialnego, przystaje do zaprezentowanego przez Barbarę Bogołębską przeglądu funkcjonujących w środowisku medioznawców podziałów przestrzeni medialnej. Część zamyka wypowiedź Marii Krauz, omawiająca tekstowe (z podkreśleniem tego aspektu) manifestacje odmiany dyskursu medialnego, jaką jest dziennikarski dyskurs krytyczny. Autorzy artykułów zgrupowa-

nych w *Części piątej* koncentrują się na sposobach ujęcia tematu: gentryfikacji współczesnej przestrzeni miejskiej (tekst Łukasza Kumięgi), płci (wypowiedź Artura Rejtera) i „czarnych” wizjach przyszłości (artykuł Leszka Będkowskiego) warunkowanych światopoglądem podmiotów, ramą instytucjonalną czy innymi wyznacznikami dyskursu. Całość zamykają teksty (Waldemara Czachura, Aleksego Awdiejewa, Zofii Bilut-Homplewicz, Anny Hanus, Mirosławy Siuciak i Moniki Zaśko-Zielińskiej) rozważające — z różnych perspektyw i w różnych aspektach — problematykę lingwistyki dyskursu (teoretycznych kontekstów, metod i zakresu badań oraz pojęć związanych z kategorią dyskursu).

Pozostaje nam wyrazić nadzieję, że lektura tekstów zgromadzonych w tomie, który oddajemy do rąk Czytelników, dostarczy nie tylko poznawczej satysfakcji, ale będzie też źródłem przemyśleń i inspiracji do dalszych badań nad dyskursem.

Bożena Witosz
Katarzyna Sujkowska-Sobisz
Ewa Ficek